

Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach

Zakład Odmianoznawstwa i Szkółkarstwa Roślin Sadowniczych,
Zakład Ochrony Roślin Sadowniczych

Sprawozdanie z realizacji zadania w 2013 roku

Metody zastąpienia miedzi w ochronie upraw sadowniczych w rolnictwie ekologicznym

Wykonawcy:

Paweł Bielicki, Hanna Bryk, Elżbieta Rozpara, Sylwester Masny, Agata Broniarek Niemiec,
Dominika Niedzielska, Marcin Pąsko, Anton Harbuzov, Izabella Bełc, Anna Stań,
Zbigniew Jaroń, Sławomir Bogumił

Skierniewice, 2013

CEL BADAŃ

W badaniach prowadzonych od 2005 roku w Ekologicznym Sadzie Doświadczalnym IO w Nowym Dworze Parceli nad możliwościami uprawy różnych gatunków drzew owocowych metodami ekologicznymi stwierdzono, że największy problem w uprawie jabłoni stwarza parch jabłoni (*Venturia inaequalis*), a w uprawie wiśni brunatna zgnilizna drzew pestkowych (*Monilinia laxa*), gorzka zgnilizna wiśni (*Glomerella cingulata*) i drobna plamistość liści drzew pestkowych (*Blumeriella jaapi*). Choroby te uniemożliwiają uzyskanie wysokiego plonu i dobrej jakości owoców. Według aktualnych zaleceń Instytutu Ochrony Roślin w Poznaniu, odpowiedzialnego w kraju za kwalifikację środków ochrony roślin do upraw ekologicznych, przeciwko tym chorobom można obecnie stosować jedynie środki zawierające związki miedzi. W zwalczaniu parcha jabłoni środki te są używane tylko do pierwszych zabiegów w sezonie (przed kwitnieniem drzew), ponieważ zastosowane w okresie późniejszym powodują znaczne ordzawienie owoców. Brakuje środków, które można by stosować w późniejszym okresie wegetacji i skutecznie zapobiegających rozwojowi parcha jabłoni. Ponadto zapowiadane, stopniowe wycofywanie z użycia środków miedziowych i brak alternatywnych preparatów, stwarza niezwykle trudną sytuację w ochronie drzew owocowych przed chorobami.

W ramach zadania zaplanowano ocenę skuteczności innych środków, możliwych do zastosowania w sadach ekologicznych, takich jak preparaty określane jako GRAS, preparaty biologiczne zawierające mikroorganizmy oraz preparaty sporządzane samodzielnie z różnych roślin. Jest to zgodne z aktualnym kierunkiem badań światowych nad poszukiwaniem środków ochrony roślin możliwych do zastosowania w ekologii. Preparaty z grupy GRAS (GENERALLY REGARDED AS SAFE) są używane powszechnie w przemyśle spożywczym jako dodatki do żywności (np. kwaśny węglan sodu, węglan potasu, benzoosan sodu, sorbinian potasu). Są one uważane za bezpieczne dla ludzi, a wykazują działanie przeciwbakteryjne i przeciwgrzybowe. Preparaty biologiczne, to takie, które zawierają 'pożyteczne' mikroorganizmy (bakterie, drożdże, grzyby). Organizmy te konkurują z patogenami o miejsce i pokarm, albo działają na zasadzie pasożytnictwa lub antybiozy i w ten sposób zapobiegają infekcji roślin i rozwojowi chorób. Z kolei preparaty sporządzane samodzielnie z różnych roślin są tradycyjnie polecane do stosowania w uprawach przydomowych i na działkach. Ponieważ brakuje wiarygodnych danych, świadczących o ich skuteczności w ochronie roślin przed chorobami, nie można ich odpowiedzialnie polecać do stosowania na większych obszarach (np. w sadach).

Ekologiczny Sad Doświadczalny IO w Nowym Dworze Parceli, na terenie którego prowadzone były badania nad zastąpieniem miedzi w ochronie upraw sadowniczych w rolnictwie ekologicznym, nadzorowany jest przez Jednostkę Certyfikującą „Ekogwarancja PTRE” w Lublinie. W 2013 roku sad ten uzyskał kolejny certyfikat zgodności o numerze PL-EKO-01-1210, który jest ważny do 31.10.2014 roku.

Metody zastąpienia miedzi w ochronie jabłoni przed parchem jabłoni.

Parch jabłoni (*Venturia inaequalis*) jest jedną z najgroźniejszych chorób jabłoni, która powoduje pogorszenie jakości owoców, przedwczesne opadanie liści, zawiązków i owoców, osłabienie drzew, zahamowanie wzrostu pędów i zawiązywania pąków na przyszły rok. Szczególne problemy w ochronie przed parchem jabłoni występują w sadach ekologicznych, w których spośród dotychczas zarejestrowanych preparatów przeciwko parchowi jabłoni jedynie skutecznymi są środki zawierające związki miedzi. Jednak środków tych nie można stosować w okresie po kwitnieniu jabłoni ze względu na ich fitotoksyczność dla rozwijających się liści i owoców, a wielokrotnie zdarza się, że masowe wysiewy zarodników workowych sprawcy parcha występują również po kwitnieniu. W Polsce prawo dopuszcza stosowanie w rolnictwie ekologicznym preparatów biologicznych (zawierających np. bakterie czy drożdże) oraz samodzielnie przygotowywanych preparatów na bazie roślin (np. wyciągi, ekstrakty), ale skuteczność tych preparatów w ochronie jabłoni przed parchem jabłoni nie została dotychczas potwierdzona wynikami badań naukowych. Jedną ze znaczących metod wspomagania ochrony przed parchem jabłoni jest likwidacja źródła infekcji, które stanowią opadłe liście z rozwijającymi się na nich owocnikami grzyba *Venturia inaequalis*. W celu przyspieszenia rozkładu liści w sadach konwencjonalnych stosuje się jesienią opryskiwanie drzew roztworem mocznika. Ponieważ w sadach ekologicznych taki zabieg jest niedozwolony, poszukuje się innych metod i środków przyspieszających rozkład liści.

1. Ocena skuteczności preparatu biologicznego mikrobiologicznego w ograniczaniu źródła inokulum grzyba *V. inaequalis*

Przedmiotem badań był preparat UGmax Użyźniacz Glebowy zawierający mikroorganizmy polecany do między innymi do rozkładu słomy zamiast azotu, resztek poźniwnych, poplonów, obornika.

UGmax - Użyźniacz Glebowy uzyskał pozwolenie do stosowania w rolnictwie ekologicznym - Świadectwo Kwalifikacji nr NE/69/2006 IUNG - PIB w Puławach. Znajduje się na liście „Wykaz nawozów i środków poprawiających właściwości gleby zakwalifikowanych do stosowania w rolnictwie ekologicznym”

http://www.iung.pulawy.pl/images/pdf/Wykaz_ekologia.pdf.

Badania przeprowadzono na liściach jabłoni odmian ‘McIntosh’ i ‘Szampion’, które były silnie porażone parchem jabłoni w poprzednim sezonie. Opadłe liście wyżej wymienionych odmian jabłoni zanurzano na 10 minut w wodnym roztworze środka UG_{max} Użyźniacz Glebowy o stężeniu 0,3%. Traktowane liście oraz nietraktowane (kontrolne) umieszczono w workach siatkowych i przymocowano do pni drzew w sadzie, aby zapobiec ich rozproszeniu przez wiatr. Wczesną wiosną, w odstępach 7-10 dniowych, z worków tych pobierano losowo po 10 liści. Z każdego liścia izolowano po 10 owocników grzyba w celu wykonania obserwacji mikroskopowych ich rozwoju i dojrzewania oraz oceny gotowości do wysiewów zarodników workowych *V. inaequalis*. Fazy rozwoju owocników oznaczano przy pomocy pięciostopniowej skali bonitacyjnej, w której stadium 1 określa owocnik, w którym nie wytworzyły się jeszcze worki, stadium 2- owocnik, którym rozpoczyna się proces formowania worków, stadium 3 owocnik, w którym znajduje się 1-10% worków z zarodnikami, stadium 4 – owocnik, w którym znajduje się 1-30% worków z zarodnikami, a stadium 5 owocnik, w którym znajduje się > 30% worków z zarodnikami workowymi zdolnymi do wysiewu i zakażenia liści.

Na liściach kontrolnych odm. ‘McIntosh’ tworzenie się pierwszych zarodników workowych w owocnikach grzyba *Venturia inaequalis* rozpoczęło się pod koniec lutego (tab. 1), a w drugiej połowie kwietnia zarodniki obserwowano prawie w każdym owocniku. Pierwsze dojrzewające owocniki pojawiły się 8 kwietnia, a w niespełna dwa tygodnie później z tych owocników rozpoczęły się wysiewy zarodników workowych. Natomiast na liściach odm. ‘McIntosh’ traktowanych preparatem UG_{max} Użyźniacz Glebowy pierwsze zarodniki workowe w owocnikach pojawiły się około miesiąc później (na początku kwietnia), a dojrzałe

owocniki obserwowano dopiero w połowie kwietnia i było ich blisko 3-krotnie mniej niż na liściach kontrolnych (tab. 1).

Tabela 1. Rozwój i dojrzewanie owocników na liściach jabłoni odm. ‘McIntosh’.

Termin oceny	Liście nietraktowane (kontrolne)		Liście traktowane (UG _{max} Użyźniacz Glebowy)	
	A	B	A	B
25 II	1	0	0	0
4 III	2	0	0	0
11 III	5	0	0	0
18 III	31	0	0	0
25 III	19	0	0	0
2 IV	58	0	6	0
8 IV	76	1	39	0
15 IV	93	31	59	12
22 IV	99	52	63	17

A - Procent owocników z niedojrzałymi zarodnikami (w stadium 3)

B - Procent owocników dojrzałych (w stadium 5)

Na liściach kontrolnych odm. ‘Szampion’ tworzenie się pierwszych zarodników workowych w owocnikach rozpoczęło się pod koniec lutego (tab. 2), podobnie jak w przypadku odm. ‘McIntosh’. Jednakże owocniki nie rozwijały się tak szybko jak na liściach odm. ‘McIntosh’ (tab. 1). W drugiej połowie kwietnia na liściach kontrolnych odm. ‘Szampion’ zarodniki obserwowano zaledwie w co drugim owocniku, a pierwsze dojrzewające owocniki obserwowano 22 kwietnia. W owocnikach, na liściach odm. ‘Szampion’ traktowanych preparatem UG_{max} Użyźniacz Glebowy, pierwsze zarodniki workowe pojawiły się w drugiej połowie marca (tab. 2), a dojrzewające owocniki obserwowano dopiero w drugiej dekadzie kwietnia i było ich o jedną trzecią mniej niż na liściach kontrolnych.

Tabela 2. Rozwój i dojrzewanie owocników na liściach jabłoni odm. ‘Szampion’

Termin oceny	Liście nietraktowane (kontrolne)		Liście traktowane (użyźniacz glebowy UG _{max})	
	A	B	A	B
25 II	4	0	0	0
4 III	2	0	0	0
11 III	6	0	0	0
18 III	12	0	2	0
25 III	23	0	3	0
2 IV	29	0	3	0
8 IV	35	0	3	0
15 IV	41	0	25	0
22 IV	47	3	32	2

A - Procent owocników z niedojrzałymi zarodnikami (w stadium 3)

B - Procent owocników dojrzałych (w stadium 5)

2. Ochrona jabłoni przed parchem jabłoni przy użyciu dwóch preparatów – zawierającego kwaśny węglan potasu i siarkowego

Przedmiotem badań były preparaty OmniProtect i Microthiol 80 WG. OmniProtect zawiera 100% kwaśnego węglanu potasu, jest zaliczany do grupy preparatów GRAS, jest polecany do stosowania w sadach ekologicznych na świecie, w Niemczech zarejestrowany jako wspomagacz wzrostu roślin i jest dostępny na polskim rynku. Preparat stosowano w zalecanej dawce 2,5 kg preparatu rozpuszczonego w 500 l wody /na każdy 1 m wysokości korony/ha.

Microthiol 80 WG zawiera 80% aktywnej siarki. Stosowany był w dawce 2,5 kg /1000 l wody/ha.

BADANIA SZKLARNIOWE

Badania prowadzono na 1- rocznych, doniczkowych okulantach jabłoni odm. `Lobo` w warunkach sztucznej infekcji. W tym celu po 8 drzewek w każdej kombinacji doświadczalnej (2 drzewka w każdym z 4 powtórzeń), w fazie intensywnego wzrostu pędów, opryskano badanymi preparatami, a następnie po 4 godzinach dokonano inokulacji drzewek przy użyciu zawiesiny zarodników konidialnych grzyba *Venturia inaequalis* o koncentracji 10^4 konidiów/ml. Kombinację kontrolną stanowiło 8 drzewek inokulowanych, ale nie opryskiwanych żadnym preparatem.

Tabela 3. Efektywność ochrony jabłoni odm `Lobo` przed parchem jabłoni w warunkach szklarniowych (ocena 26.06.2013).

Kombinacja	Porażenie liści		Efektywność
	A	B	
Kontrolna	6,7 a	0,25 a	-
OmniProtect	4,1 a	0,14 a	38,8
Microthiol 80 WG	1,8 a	0,05 a	73,1

A – liczba porażonych liści w %

B – klasa porażenia liści w skali 0-5

Na odmianie `Lobo` w warunkach szklarniowych parch jabłoni wystąpił w bardzo małym nasileniu (tab. 3). Na niechronionych drzewkach tej odmiany po 4 tygodniach od inokulacji porażonych było 6,7% liści w stopniu 0,25. Po zastosowaniu preparatu OmniProtect w stężeniu 0,5% porażenie liści wynosiło 4,1% w stopniu 0,14. Natomiast po zastosowaniu preparatu Microthiol 80 WG w stężeniu 0,25% porażenie liści wynosiło 1,8% w stopniu 0,05. Przeprowadzona analiza statystyczna nie wykazała istotnych różnic między porażeniem okulantów jabłoni opryskiwanych badanymi preparatami i kombinacji kontrolnej. Podczas wykonywanych obserwacji nie stwierdzono fitotoksycznego działania testowanych preparatów na okulantach jabłoni odmiany `Lobo`.

BADANIA POLOWE

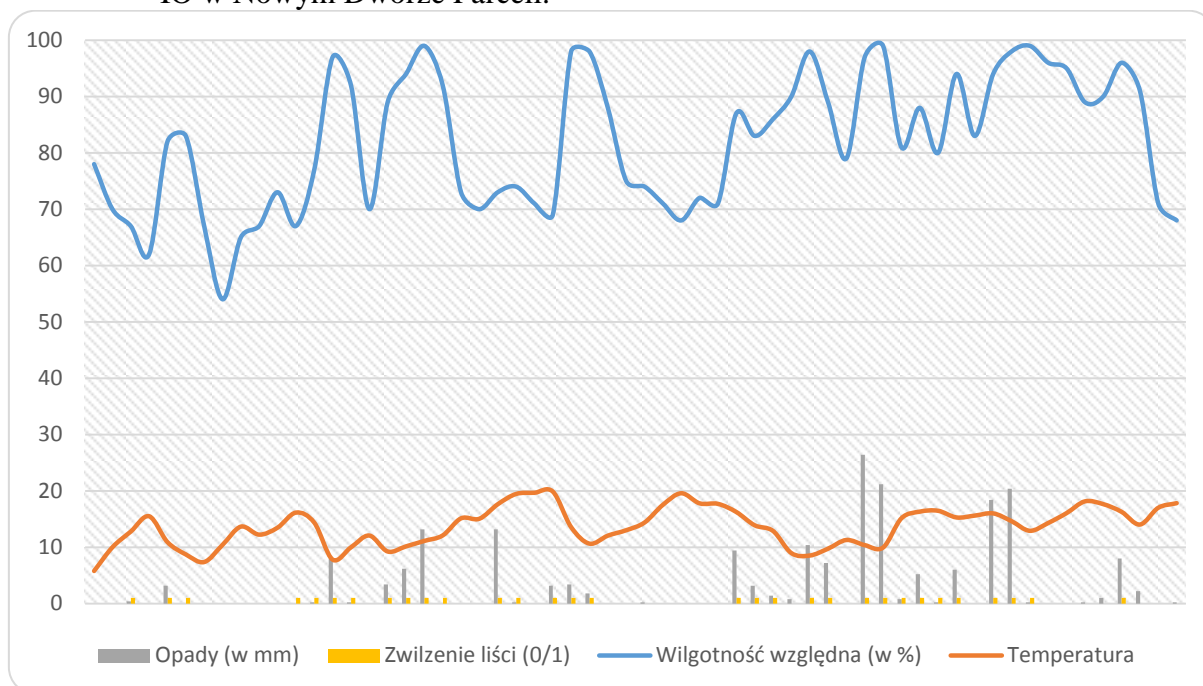
Badania prowadzono na 9-letnich drzewach jabłoni odm. `Szampion` i `Pinova` rosnących w Ekologicznym Sadzie Doświadczalnym Instytutu Ogrodnictwa w Nowym Dworze Parceli koło Skierniewic.

Na drzewach odm. `Szampion`, rosnących w rozstawie 4,0 x 2 m, w okresie pierwotnych infekcji jabłoni zastosowano dwa programy ochrony przed parchem jabłoni z użyciem preparatu OmniProtect. W Programie 1. zabiegi wykonywano według schematu co 7-10 dni (8, 17 i 29.05 oraz 7.06 – łącznie 4 zabiegi), a w Programie 2. zabiegi wykonywano według sygnalizacji okresów krytycznych parcha jabłoni (8, 13, 21 i 29.05 oraz 7.06 – łącznie 5 zabiegów). Sygnalizację przeprowadzono na podstawie analizy danych pogodowych zarejestrowanych za pomocą stacji meteorologicznej typu i-Metos zlokalizowanej na terenie Ekologicznego Sadu Doświadczalnego. Do analizy danych wykorzystano program AVI-MET, który był pomocny przy ustalaniu okresów krytycznych parcha jabłoni.

Na drzewach odm. `Pinova` rosnących w rozstawie 3,5 m x 3 m zastosowano dwa programy ochrony jabłoni z użyciem preparatu OmniProtect (Program 1 i 2) jak na drzewach odmiany `Szampion`. Ponadto zastosowano Program 3. (według sygnalizacji) i Program 4. (schematyczny) z użyciem preparatu siarkowego Microthiol 80 WG w dawce 2,5 kg/1000 l wody/ha. Terminy zabiegów były takie same jak dla odmiany `Szampion`. Kombinację kontrolną stanowiły drzewa nieopryskiwane żadnym preparatem.

Warunki atmosferyczne panujące w Ekologicznym Sadzie Doświadczalnym IO w Nowym Dworze Parceli w 2013 roku sprzyjały rozwojowi parcha jabłoni (wyk. 1). W okresie infekcji pierwotnych (od 19 IV do 4 VI) zarejestrowano łącznie 47 dni ze zwilżeniem liści i częste opady (w sumie 187,6 mm). Zarejestrowano 5 okresów krytycznych parcha jabłoni o dużym znaczeniu dla ochrony jabłoni, do których dostosowano terminy zabiegów wykonywanych w programach prowadzonych według sygnalizacji (Program 2 i 3). W okresach tych występowało bardzo duże ryzyko infekcji jabłoni podczas masowych wysiewów zarodników workowych grzyba *Venturia inaequalis*. Ponadto w okresie infekcji pierwotnych zarejestrowano jeszcze 8 okresów krytycznych o mniejszym ryzyku infekcji jabłoni.

Wykres 1. Warunki atmosferyczne w sezonie 2013 istotne dla rozwoju parcha jabłoni w okresie pierwotnych infekcji jabłoni w Ekologicznym Sadzie Doświadczalnym IO w Nowym Dworze Parceli.

W warunkach wysokiej presji choroby, na odmianie „Szampion” parch jabłoni wystąpił w bardzo dużym nasileniu. Na niechronionych drzewach tej odmiany w okresie przedzbiorczym porażonych było 100% liści i 100% owoców. Badany preparat OmniProtect wykazał niską skuteczność, zarówno w ochronie liści, jak i owoców, niezależnie od zastosowanego programu ochrony. Ocena wykonana przed zbiorem owoców wykazała, że skuteczność tego preparatu w programie schematycznym (Program 1) wyniosła w ochronie liści 5,1%, a owoców 25,2%, natomiast w programie według sygnalizacji (Program 2) odpowiednio 2,7% i 9,4% (tab.4).

Tabela 4. Efektywność ochrony jabłoni odm „Szampion” przed parchem jabłoni w zależności od zastosowanego programu ochrony.

Kombinacja	Porażenie liści						Porażenie owoców		
	I ocena: 10.06.2013		Efektywność	II ocena: 18.09.2013		Efektywność	I ocena: 18.09.2013		Efektywność
	A	B		A	B		A	B	
Kontrola	88,3 a	3,07 a	-	100,0 b	4,9 c	-	100,0 b	4,68 c	-
Program 1	70,8 a	1,8 a	19,8	94,9 a	3,61 a	5,1	74,8 a	1,8 a	25,2
Program 2	67,5 a	1,65 a	23,6	97,3 a	4,17 b	2,7	90,6 a	2,55 b	9,4

A – liczba porażonych liści w %; B – klasa porażenia liści w skali 0-5

Analiza statystyczna przeprowadzona oddzielnie dla każdego terminu oceny; do porównania średnich użyto test Newmana-Keuls’a przy $p=0,05$.

Na drzewach odmiany `Pinova` parch jabłoni również wystąpił w bardzo dużym nasileniu. Na niechronionych drzewach tej odmiany w okresie przed zbiorem owoców porażonych było 98% liści i 93% owoców. Skuteczność badanego preparatu OmniProtect zastosowanego w programie schematycznym (Program 1) była bardzo niska i w ochronie liści wyniosła tylko 5% (II ocena). Porażenie owoców na drzewach chronionych według Programu 1 było podobne do kombinacji kontrolnej (tab. 5). Preparat OmniProtect zastosowany w programie według sygnalizacji (Program 2) wykazał nieco wyższą skuteczność w ochronie liści (41,5% i 7,7%, odpowiednio w I i II terminie oceny) i owoców (45,9%).

Tabela 5. Efektywność ochrony jabłoni odm. `Pinova` przed parchem jabłoni w zależności od zastosowanego programu ochrony. ESD IO Nowy Dwór Parcela, 2013.

Kombinacja	Porażenie liści						Porażenie owoców		
	I ocena: 10.06.2013		Efektywność	II ocena: 18.09.2013		Efektywność	I ocena: 18.09.2013		Efektywność
	A	B		A	B		A	B	
Kontrola	57,4 d	1,45 b	-	97,6 c	4,18 c	-	93,3 b	2,69 b	-
Program 1	56,0 d	1,21 b	2,4	92,4 b	3,69 b	5,3	81,7 ab	2,01 ab	12,4
Program 2	33,6 c	0,65 a	41,5	90,1 b	3,58 b	7,7	50,5 a	1,26 a	45,9
Program 3	11,7 a	0,42 a	79,6	37,7 a	1,09 a	61,4	53,2 a	1,2 a	43,0
Program 4	23,0 b	0,34 a	59,9	38,7 a	1,02 a	60,3	76,0 ab	1,97 ab	18,5

A – liczba porażonych liści w %; B – klasa porażenia liści w skali 0-5

Analiza statystyczna przeprowadzona oddzielnie dla każdego terminu oceny; do porównania średnich użyto test Newmana-Keuls'a przy $p=0,05$.

Skuteczność drugiego preparatu (Microthiol 80 WG) wyniosła od 60% do 80% w ochronie liści, a owoców – 18,5% i 43,0% (zależnie od zastosowanego programu ochrony). W programie schematycznym (Program 4) skuteczność tego preparatu w ochronie liści wyniosła około 60% (I i II termin oceny) oraz 18,5% w ochronie owoców (tab. 5). W programie według sygnalizacji (Program 3) skuteczność preparatu Microthiol 80 WG w okresie przed zbiorem owoców była podobna jak w programie 4, zarówno w ochronie liści, jak i owoców.

Wnioski

1. Preparat UG_{max} Użyźniacz Glebowy zastosowany w stężeniu 0,3% do zanurzania liści jabłoni silnie porażonych parchem jabłoni w poprzednim sezonie, wpłynął na opóźnienie tworzenia się zarodników workowych w owocnikach grzyba *V. inaequalis* o co najmniej 3 tygodnie i zmniejszenie liczby dojrzałych owocników w porównaniu do liści kontrolnych.
2. W warunkach szklarniowych nasilenie parcha jabłoni na okulantach odmiany Lobo było niskie. Opryskiwanie drzewek preparatem Microthiol 80 WG w większym stopniu zmniejszyło nasilenie choroby niż opryskiwanie preparatem OmniProtect, jednak analiza statystyczna nie wykazała istotnych różnic między porażeniem okulantów opryskiwanych badanymi preparatami i z kombinacji kontrolnej.
3. W warunkach bardzo wysokiej presji parcha jabłoni w sadzie w sezonie 2013, preparat OmniProtect zastosowany w dawce 2,5 kg preparatu /500 l wody /na każdy 1 m wysokości korony /ha wykazał niską skuteczność w ograniczaniu choroby na jabłoniach odmian `Pinova` i `Szampion`.
4. Wyższą efektywność wykazał preparat Microthiol 80 WG w dawce 2,5 kg /1000 l wody /ha. Stosowany w programie według sygnalizacji, na drzewach odm. `Pinova`, ograniczył występowanie parcha jabłoni na liściach do 60%, a na owocach do 43%.

Metody zastąpienia miedzi w ochronie wiśni przed chorobami

Z badań prowadzonych w Instytucie Ogrodnictwa nad możliwościami uprawy różnych gatunków drzew owocowych metodami ekologicznymi wynika, że bardzo istotny problem w tym systemie produkcji stwarza ochrona wiśni przed chorobami pochodzenia grzybowego.

Wystąpienie tych chorób w dużym nasileniu uniemożliwia uzyskanie wysokiego plonu i dobrej jakości owoców. Najgroźniejsze choroby wiśni to drobna plamistość liści drzew pestkowych (*Blumeriella jaapi*), brunatna zgnilizna drzew pestkowych (*Monilinia* spp.) i gorka zgnilizna wiśni (*Glomerella cingulata*).

Według aktualnych zaleceń Instytutu Ochrony Roślin w Poznaniu, odpowiedzialnego w kraju za kwalifikację środków ochrony roślin do upraw ekologicznych, do ochrony wiśni przed chorobami można obecnie stosować jedynie środki zawierające związki miedzi. Ustawa o rolnictwie ekologicznym zezwala na stosowanie do ochrony roślin preparatów biologicznych zawierających mikroorganizmy (bakterie, drożdże, grzyby). Mikroorganizmy te konkurują z patogenami o miejsce i pokarm, albo działają na zasadzie pasożytnictwa lub antybiozy i w ten sposób zapobiegają infekcji roślin i rozwojowi chorób. Na polskim rynku znajduje się preparat BoniProtect®forte zarejestrowany jako środek wspomagający wzrost i rozwój roślin, zawierający antagonistyczne drożdże *Aureobasidium pullulans*.

Ustawa o rolnictwie ekologicznym zezwala także na stosowanie do ochrony roślin preparatów samodzielnie wytworzonych przez rolnika w gospodarstwie. Są to preparaty sporządzane z różnych roślin, w formie wyciągów, naparów, wywarów lub gnojówek. Przykłady takich preparatów można znaleźć w różnych poradnikach, zwłaszcza dla działkowców, jednak brakuje naukowo udokumentowanych wyników potwierdzających efektywność ich stosowania. Dodatkową trudnością porównania ich skuteczności są zróżnicowane receptury wytwarzania tych preparatów podawane w różnych źródłach.

Celem zadania była ocena skuteczności dwóch preparatów - biologicznego i roślinnego - w zwalczaniu chorób wiśni, w porównaniu do dotychczas stosowanych preparatów miedziowych. Jest to zgodne z aktualnym kierunkiem badań światowych nad poszukiwaniem nowych środków ochrony roślin, możliwych do zastosowania w ekologii, a zastępujących preparaty miedziowe, które w przyszłości mają być wycofane ze stosowania w produkcji ekologicznej.

Doświadczenia założono w dwóch sadach wiśniowych prowadzonych metodami ekologicznymi. W Ekologicznym Sadzie Doświadczalnym IO w Nowym Dworze Parceli obiektem doświadczalnym były 9 letnie drzewach wiśni odmiany `Debreceni Bötermo`, a w Sadzie Doświadczalnym IO w Dąbrowicach (w specjalnie wydzielonej części do badań ekologicznych) 4 letnie drzewa wiśni dwóch odmian `Debreceni Bötermo` i `Sabina`. Wszystkie drzewa szczepione były na siewce antypki i zostały posadzone w obu sadach w rozstawie 4,5 x 2,5 m.

Przedmiotem badań był środek biologiczny BoniProtect®forte oraz samodzielnie przygotowany preparat roślinny – wywar ze skrzypu polnego (*Equisetum arvense*). Preparat BoniProtect®forte zawiera dwa szczepy grzybów antagonistycznych *Aureobasidium pullulans* w ilości $7,5 \times 10^9$ cfu/g produktu. Producentem preparatu jest firma Bio-Protect GmbH, Konstanz, Niemcy, a dystrybutorem w kraju Koppert Polska Sp. z o.o. Preparat klasyfikowany jest jako środek wspomagający uprawę roślin (stymulator wzrostu) i został wprowadzony do obrotu zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033) pod warunkiem jego rejestracji przynajmniej w jednym z krajów UE. Preparat stosowano w zalecanej przez producenta dawce 0,3 kg/ha.

Wywar ze skrzypu polnego przygotowywano w laboratorium bezpośrednio przed każdym zabiegiem, a następnie użyto do opryskiwania drzew. Postępowano zgodnie z procedurą podaną przez M. Krysztoforskiego (2006)¹ - 200 g suszonego ziela zalewano wodą wodociągową (10 l) i gotowano przez 25 minut. Następnie odcedzono i rozcieńczano wodą w stosunku 1:5. Tak przygotowanym roztworem opryskiwano drzewa w ilości odpowiadającej dawce cieczy 650 l/ha.

Preparatem porównawczym był Miedzian Extra 350 SC, zawierający 350 g tlenochlorku miedzi w 1 l środka, zastosowany w dawce 1,5 l/ha. Miedzian Extra 350 SC znajduje się na

¹ M. Krysztoforski „Sporządzanie kompostów i biopreparatów”, Radom 2006, ISBN 83-60185-28-X

liście środków ochrony roślin dozwolonych przez IOR-PIB w Poznaniu do stosowania w ekologicznych sadach wiśniowych. Kombinację kontrolną stanowiły drzewa nieopryskiwane żadnym preparatem. Zastosowano pasowy układ doświadczeń, każda kombinacja obejmowała 20 drzew (4 powtórzenia x 5 drzew). Wszystkie preparaty były stosowane w tych samych terminach: w czasie kwitnienia wiśni (w fazach 10%, 40%, i 90% rozwiniętych kwiatów, opadanie płatków), a następnie w odstępach 7-10 dniowych, aż do zbioru wiśni. Łącznie w 2013 roku wykonano 9 zabiegów w następujących terminach: 6, 8, 10, 13, 20 i 27 maja oraz 7, 14 i 24 czerwca. Zabiegi wykonywano spalinowym opryskiwaczem plecakowym, o pojemności zbiornika 15 dm³.

Ocenę wystąpienia chorób oraz określenie efektywności zastosowanych preparatów przeprowadzono według standardowych metod przyjętych w fitopatologii sadowniczej. Stopień porażenia pędów wiśni przez *Monilinia* spp. określono miesiąc po kwitnieniu, oceniając w każdej kombinacji doświadczalnej po 400 pędów (4 powtórzenia x 100 pędów). Ocenę porażenia owoców przez *Monilinia* spp. i *Glomerella cingulata* przeprowadzono w czasie zbioru wiśni, licząc zdrowe i gnijące owoce w próbie 400 sztuk (4 x 100 owoców) w każdej kombinacji. Następnie zebrane próby owoców przechowywano przez 48 godzin w temperaturze pokojowej i ponownie oceniano nasilenie gnicia. Występowanie objawów drobnej plamistości liści drzew pestkowych oceniono w czerwcu, gdy na drzewach kontrolnych wystąpiły wyraźne objawy choroby. W każdej kombinacji oceniono 400 liści (4 powtórzenia po 100 liści). Ocenę stopnia defoliacji pędów, powstałej na skutek rozwoju tej choroby, przeprowadzono w sierpniu na 400 losowo wybranych pędach wiśni w kombinacji, według 3-stopniowej skali bonitacyjnej (gdzie 1 - brak opadłych liści, 2 - do 25%, 3 - powyżej 25% opadłych liści).

I. Brunatna zgnilizna drzew pestkowych

Choroba objawia się w dwojaki sposób – jako zamieranie pędów, powstałe w wyniku zakażenia kwiatów wiśni, oraz gnicie owoców. Nasilenie zamierania pędów na młodych wiśniach odmian `Debreceni Bötermo` i `Sabina` w sadzie w Dąbrowicach było bardzo małe (tab. 6), co uniemożliwiło wyciągnięcie wniosków o efektywności zastosowanych preparatów.

Tabela 6. Efektywność środków ochrony w ograniczeniu porażenia pędów wiśni przez *Monilinia* spp. (**brunatna zgnilizna drzew pestkowych**) (ocena 18.06.2013)

Kombinacja	% porażonych pędów		
	`Debreceni Bötermo` Nowy Dwór Parcela	`Sabina` Dąbrowice	`Debreceni Bötermo` Dąbrowice
Kontrola	35,2 b	1,1 a	0,1 a
BoniProtect®forte	31,7 b	0,0 a	0,0 a
Wywar ze skrzypu	33,1 b	1,0 a	3,2 b
Miedzian Extra 350 SC	21,5 a	0,6 a	0,4 a

Analizę statystyczną wykonano oddzielnie dla każdego doświadczenia. Średnie oznaczone tą samą literą nie różnią się istotnie wg testu Newmana-Keuls`a przy poziomie istotności 5%.

Na starszych drzewach `Debreceni Bötermo` w Nowym Dworze Parceli nasilenie choroby było na średnim poziomie i tylko preparat Miedzian Extra 350 SC istotnie ograniczył jej wystąpienie. Pozostałe badane preparaty – biologiczny i roślinny – były nieskuteczne.

Druga forma brunatnej zgnilizny drzew pestkowych – gnicie owoców – wystąpiło we wszystkich doświadczeniach w bardzo małym nasileniu, niezależnie od położenia sadu i wieku drzew (tab. 7). Na wiśniach `Debreceni Botermo` w Nowym Dworze stwierdzono ograniczenie gnicia owoców, ocenianego w czasie zbioru, po zastosowaniu preparatu miedziowego. Z powodu bardzo dużego nasilenia innej choroby (gorzkiej zgnilizny) zebrane owoce nie nadawały się do dalszego przechowywania i obserwacji.

W doświadczeniu prowadzonym w sadzie w Dąbrowicach większe nasilenie choroby wystąpiło w przypadku odmiany `Sabina`. W czasie zbioru istotnie mniej porażone były tylko owoce z drzew opryskiwanych preparatem miedziowym. Po 48 godzinnym przechowywaniu wzrosło porażenie owoców ze wszystkich kombinacji na skutek ujawniania się infekcji ukrytej. Łączne nasilenie choroby (w czasie zbioru i po przechowaniu) było istotnie mniejsze we wszystkich kombinacjach doświadczalnych w porównaniu do kombinacji kontrolnej. Efektywność badanych preparatów była następująca – BoniProtect®forte 34,5%, wywar ze skrzypu 46,2%, Miedzian Extra 350 SC 48,6%.

Tabela 7. Efektywność środków ochrony w ograniczaniu gnicia owoców powodowanego przez *Monilinia* spp. (**brunatna zgnilizna drzew pestkowych**) w 2013 roku

Kombinacje	% porażonych owoców		
	Bezpośrednio po zbiorze	Po 48 godz. przechowywania	Łącznie
‘Debreceni Bötermo’ - Nowy Dwór Parcela			
Kontrola BoniProtect®forte	1,1 ab	-	-
Wywar ze skrzypu	2,0 ab	-	-
Miedzian Extra 350 SC	3,0 b	-	-
	0,3 a	-	-
‘Sabina’ – Dąbrowice			
Kontrola BoniProtect®forte	6,4 b	18,5 b	24,9 b
Wywar ze skrzypu	5,8 b	10,2 a	16,3 a
Miedzian Extra 350 SC	5,4 b	7,6 a	13,4 a
	2,3 a	10,2 a	12,8 a
‘Debreceni Bötermo’ – Dąbrowice			
Kontrola BoniProtect®forte	0,0 a	0	0,0 a
Wywar ze skrzypu	0,0 a	0	0,0 a
Miedzian Extra 350 SC	0,6 b	0	0,6 b
	0,0 a	0	0,0 a

Analizę statystyczną wykonano oddzielnie dla każdego doświadczenia. Średnie oznaczone tą samą literą nie różnią się istotnie wg testu Newmana-Keuls`a przy poziomie istotności 5%.

II. Gorzka zgnilizny wiśni

Jest to bardzo groźna choroba wiśni, szczególnie w sadach ekologicznych, która może spowodować znaczne straty plonu. Nasilenie tej choroby na starszych drzewach `Debreceni Bötermo` w Nowym Dworze było bardzo wysokie, a na młodych wiśniach obu odmian w Dąbrowicach praktycznie nie wystąpiło (tab. 8). Nie stwierdzono istotnego wpływu 9-krotnego zastosowania ani preparatu BoniProtect®forte ani wywaru ze skrzypu na ograniczenie występowania tej choroby w Nowym Dworze, natomiast efektywność środka Miedzian Extra 350 SC była wysoka i wynosiła 78,4%.

Tabela 8. Nasilenie **gorzkiej zgnilizny wiśni** na owocach w zależności od zastosowanych środków ochrony.

Kombinacje	% porażonych owoców		
	Bezpośrednio po zbiorze	Po 48 godz. przechowywania	Łącznie
‘Debreceni Bötermo’ – Nowy Dwór Parcela			
Kontrola	94,0 b	-	-
BoniProtect®forte	91,6 b	-	-
Wywar ze skrzypu	83,6 b	-	-

Miedzian Extra 350 SC	20,3 a	-	-
‘Sabina’ – Dąbrowice			
Kontrola	0	0	0
BoniProtect®forte	0	0	0
Wywar ze skrzypu	0	0	0
Miedzian Extra 350 SC	0	0	0
‘Debreceni Bötermo’ – Dąbrowice			
Kontrola	0,0	1,9 b	1,9 b
BoniProtect®forte	0,0	0,1 a	0,1 a
Wywar ze skrzypu	0,0	0,4 a	0,4 a
Miedzian Extra 350 SC	0,0	0,0 a	0,0 a

Analizę statystyczną wykonano oddzielnie dla każdego doświadczenia. Średnie oznaczone tą samą literą nie różnią się istotnie wg testu Newmana-Keuls`a przy poziomie istotności 5%.

III. Drobną plamistość liści drzew pestkowych

Warunki atmosferyczne panujące w sezonie 2013 były wyjątkowo sprzyjające rozwojowi tej choroby. Intensywne opady deszczu po kwitnieniu wiśni (maj – 131,0 mm, czerwiec 100,6 mm) sprzyjały silnym infekcjom liści, zarówno przez zarodniki workowe, jak i tworzące się później zarodniki konidialne grzyba. W wielu sadach w kraju (także chronionych chemicznymi środkami ochrony) choroba stanowiła bardzo duży problem.

Tabela 9. Występowanie **drobnej plamistości liści drzew pestkowych** (*Blumeriella jaapi*) na wiśniach odmiany ‘Debreceni Bötermo’ w ESD w Nowym Dworze Parceli (ocena porażenia liści 18.06.2013, defoliacji pędów 23.08.2013)

Kombinacja	% porażonych liści	powierzchnia liścia zajęta przez grzyb (%)	% pędów z defoliacją	wielkość defoliacji (w %)
Kontrola	88,6 c	15,0 c	90,3 b	39,8 bc
BoniProtect®forte	88,5 c	20,6 c	94,4 b	48,6 c
Wywar ze skrzypu	57,3 b	12,5 b	86,6 b	28,9 b
Miedzian Extra 350 SC	7,6 a	0,1 a	5,6 a	0,7 a

Analizę statystyczną wykonano oddzielnie dla każdego parametru. Średnie oznaczone tą samą literą nie różnią się istotnie wg testu Newmana-Keuls`a przy poziomie istotności 5%.

Nasilenie objawów drobnej plamistości liści w prowadzonych doświadczeniach było bardzo wysokie (> 80%) niezależnie od wieku drzew i lokalizacji sadu (tab. 9, 10, 11). W żadnym doświadczeniu nie stwierdzono istotnego wpływu 9-krotnego zastosowania preparatu biologicznego (BoniProtect®forte) na ograniczenie występowania choroby, wyrażonego zarówno procentem porażonych liści, jak i powierzchnią liścia zajęta przez grzyb. Natomiast preparat roślinny ze skrzypu ograniczył wystąpienie choroby na wiśniach odmiany ‘Debreceni Botermo’ w Nowym Dworze o 35,2%, a w Dąbrowicach o 21,0%.

Tabela 10. Występowanie **drobnej plamistości liści drzew pestkowych** (*Blumeriella jaapi*) na wiśniach odm. ‘Sabina’ w SD Dąbrowice.

Kombinacja	I ocena: 18.06.2013		II ocena: 23.08.2013	
	% porażonych liści	powierzchnia liścia zajęta przez grzyb (%)	% pędów z defoliacją	wielkość defoliacji (w %)
Kontrola	80,8 b	5,6 b	76,6 b	17,6 b
BoniProtect®forte	77,4 b	3,5 b	99,5 c	50,8 c
Wywar ze skrzypu	83,2 b	6,2 b	100,0 c	53,1 c

Miedzian Extra 350 SC	8,0 a	0,1 a	2,6 a	0,3 a
-----------------------	-------	-------	-------	-------

Analizę statystyczną wykonano oddzielnie dla każdego parametru i terminu oceny. Średnie oznaczone tą samą literą nie różnią się istotnie wg testu Newmana-Keuls'a przy poziomie istotności 5%.

Na skutek zakażenia liści przez grzyb *Blumeriella jaapi* powstają na nich ciemne plamki, następnie liście żółkną i przedwcześnie opadają, co prowadzi do defoliacji pędów. Ocena stanu zdrowotnego wiśni wykonana w drugiej połowie sierpnia wykazała już prawie całkowitą defoliację drzew kontrolnych i opryskiwanych preparatem biologicznym i roślinnym (tab. 9, 10, 11). Natomiast na drzewach opryskiwanych preparatem Miedzian Extra 350 SC liście nadal się utrzymywały (fot. 2). Efektywność tego środka w ograniczaniu defoliacji pędów była bardzo wysoka (93,8 – 99,6%).

Tabela 11. Występowanie **drobnej plamistości liści drzew pestkowych** (*Blumeriella jaapi*) na wiśniach odm. 'Debreceni Bötermo' w SD Dąbrowice.

Kombinacja	I ocena: 18.06.2013		II ocena: 23.08.2013	
	% porażonych liści	powierzchnia liścia zajęta przez grzyb (%)	% pędów z defoliacją	wielkość defoliacji (w %)
Kontrola	81,9 c	7,2 b	99,5 b	54,4 b
BoniProtect@forte	85,2 c	4,9 b	97,1 b	53,8 b
Wywar ze skrzypu	64,7 b	5,6 b	99,5 b	53,1 b
Miedzian Extra 350 SC	3,4 a	0,02 a	0,4 a	0,1 a

Analizę statystyczną wykonano oddzielnie dla każdego parametru i terminu oceny. Średnie oznaczone tą samą literą nie różnią się istotnie wg testu Newmana-Keuls'a przy poziomie istotności 5%.

PODSUMOWANIE

1. Preparat BoniProtect@forte, zastosowany w dawce 0,3 kg/ha, 4-krotnie w czasie kwitnienia wiśni i 5-krotnie po kwitnieniu, nie wykazał istotnego ograniczenia chorób wiśni: brunatnej zgnilizny drzew pestkowych, gorzkiej zgnilizny wiśni, ani drobnej plamistości liści drzew pestkowych.
2. Wywar ze skrzypu polnego (*Equisetum arvense*) zastosowany 9-krotnie w sezonie wegetacyjnym nie ograniczył istotnie wystąpienia brunatnej zgnilizny drzew pestkowych i gorzkiej zgnilizny wiśni. **Natomiast w dwóch doświadczeniach (na trzy przeprowadzone) istotnie zmniejszył nasilenie drobnej plamistości liści drzew pestkowych (efektywność 21,0 – 35,3%).**

Fot. 1. Wiśnie chronione preparatem BoniProtect@forte. ESD IO - Nowy Dwór Parcela. 23.08.2013r.

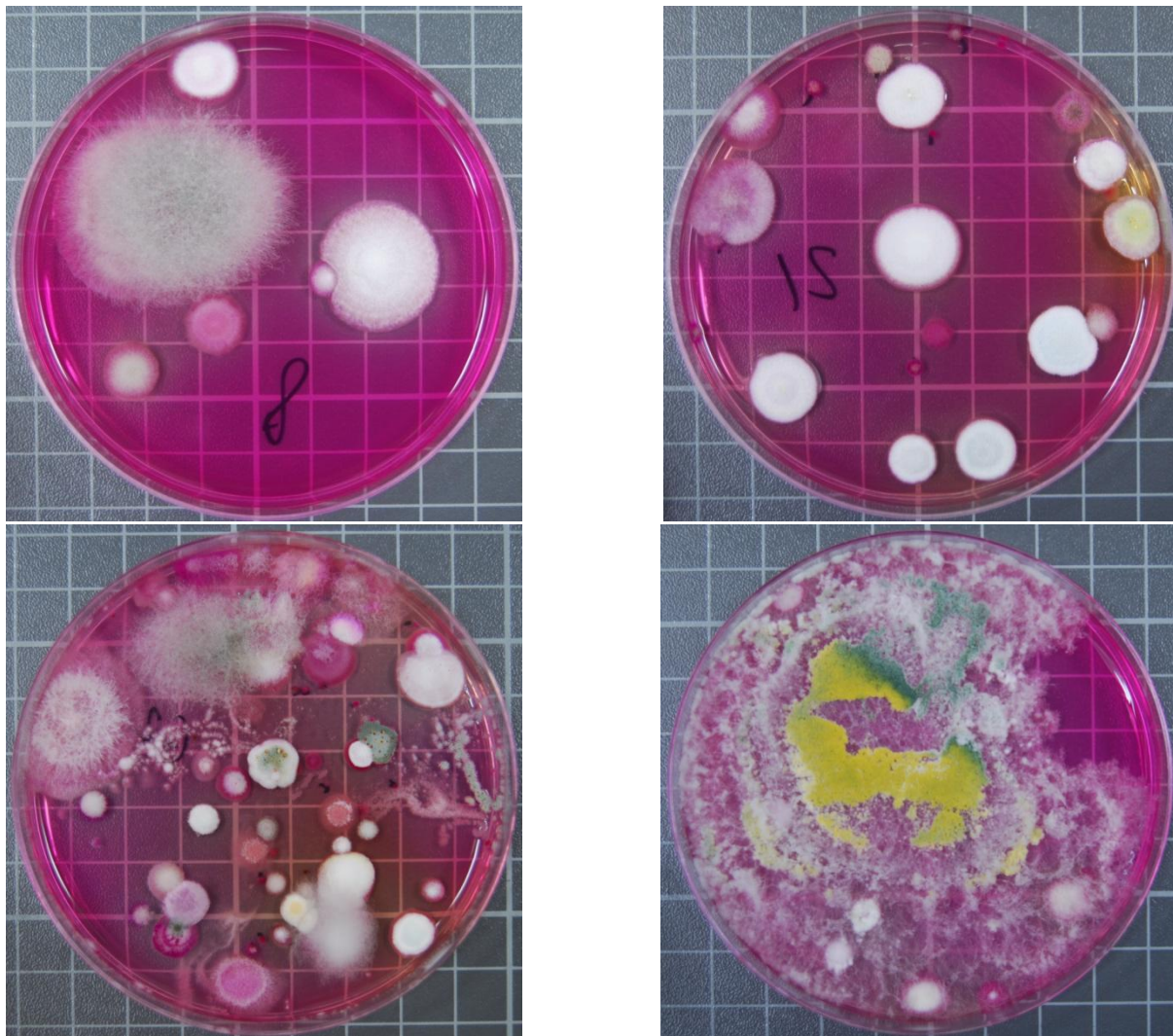
Fot. 2. Wiśnie chronione preparatem Miedzian Extra 350 S.C. ESD IO - Nowy Dwór Parcela. 23.08.2013r.

3. Na podkreślenie zasługuje **bardzo dobra efektywność preparatu miedziowego (Miedzian Extra 350 SC) w ograniczaniu nasilenia gorzkiej zgnilizny wiśni oraz drobnej plamistości liści drzew pestkowych**, co do tej pory nie było wykazane w kraju ani zalecane do praktyki. Ponieważ żadne z dozwolonych do upraw ekologicznych środków nie ograniczają rozwoju tych dwóch bardzo groźnych chorób, Miedzian Extra 350 SC może być stosowany w tym celu, do czasu wprowadzenia zakazu jego używania.

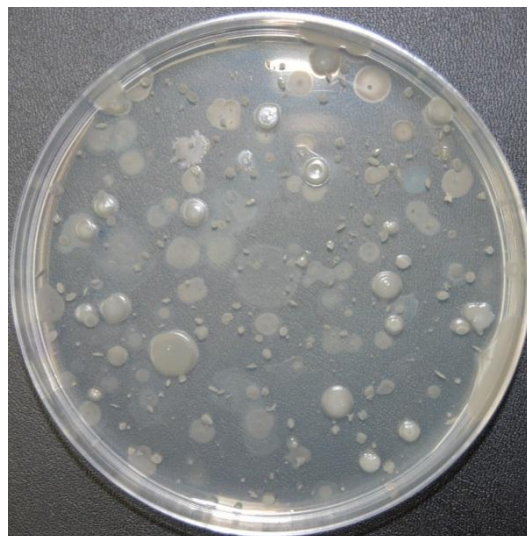
Wpływ stosowanych preparatów na mikrobiocenozę gleby rizosferowej wiśni.

Celem analiz mikrobiologicznych było określenie zmiany składu mikroflory gleby pod wpływem stosowania w sadzie wiśniowym preparatów zawierających miedź oraz badanych preparatów. Pod wpływem jonów miedzi skład mikroflory gleby może się zmieniać w zależności od ich koncentracji. Oprócz ogólnych zmian liczebności mikroorganizmów (w przeliczeniu na 1 gram gleby) występuje zmiana proporcji pomiędzy różnymi przedstawicielami drobnoustrojów. Według literatury, wysokie stężenia miedzi w glebie mogą przyczyniać się do obniżenia ilości bakterii zatrzymujących azot atmosferyczny, promieniowców i grzybów, przy jednoczesnym zwiększaniu się liczebności ogólnej mikroorganizmów. Ma na to wpływ trwający proces namnażania izolatów glebowych odpornych na miedź. Zmiany proporcji zachodzące w mikrobiocenie mogą być indykatorem zakażenia gleby lub pogarszać właściwości gleby, zwłaszcza przy długim okresie zalegania miedzi w glebie.

Fot. 3 – 6. Kolonie grzybów (Rose Bengal Chloramphenicol Agar).

Fot. 7 - 8. Kolonie bakterii (TSA).

Na podstawie analizy mikrobiologicznej gleby pobranej spod drzew kontrolnych i traktowanych 9-krotnie badanymi preparatami stwierdzono, że opryskiwanie drzew preparatem Miedzian Extra 350 SC wpłynęło na obniżenie liczebność populacji bakterii w glebie (tabela 12). Natomiast po zastosowaniu do oprysków preparatu BoniProtect®forte liczebność bakterii była zbliżona (w I terminie) i taka sama (w II terminie), do liczebności w glebie z kombinacji kontrolnej. Opryskiwanie drzew wywarem ze skrzypu nie wpłynęło na obniżenie ogólnej liczebności bakterii w glebie w stosunku do kontroli w próbkach pobranych we wrześniu. Stwierdzono jednak wyraźne obniżenie ich populacji w próbkach gleby pobranych w drugiej połowie października. Wpływ preparatów miedziowych na ograniczanie populacji bakterii jest znany w praktyce fitopatologicznej.

Tabela 12. Ogólna liczebność bakterii w glebie ryzosferowej wiśni..

Kombinacja	Ogólna liczba bakterii (CFU) x 10 ⁵ w 1 g świeżej masy gleby		Liczba bakterii sporujących (CFU) x 10 ⁴ w 1 g świeżej masy gleby		Liczba bakterii <i>Ps. fluorescens</i> (CFU)x 10 ³ w 1g świeżej masy gleby	
	I termin 16.09.2013	II termin 21-10-2013	I termin 16.09.2013	II termin 21-10-2013	I termin 16.09.2013	II termin 21-10-2013
Kontrola	70,2	66,5	54	55,2	14,4	13
BoniProtect®forte	68	59,7	50	51,1	12	10,6
Miedzian 350 SC	56,3	45,3	42,2	48,2	<10	<10
Wywar ze skrzypu	77,2	48,4	50,1	48	<10	<10

Badanie mikroflory grzybowej wykazało różnicę w pomiędzy kombinacjami traktowanych preparatami do kombinacji kontrolnej. Obniżenie populacji grzybów może być wytłumaczone mikostatycznym wpływem preparatów. Na podstawie wyników uzyskanych dla próbek obranych w I terminie stwierdzono najniższą populację grzybów w glebie pobranej spod drzew opryskiwanych Miedzianem 350 S.C. W kombinacji traktowanej preparatem BoniProtect®forte populacja grzybów była na takim samym poziomie jak w kombinacji kontrolnej. Natomiast wyraźne zwiększenie liczebności grzybów zaobserwowano w glebie pobranej z poletek opryskiwanych wywarem ze skrzypu. W drugim terminie oceny stwierdzono wyrównanie liczebności grzybów w populacjach we wszystkich kombinacjach, za wyjątkiem kombinacji z wywarem skrzypowym Dla tej kombinacji zaobserwowano jeszcze większe zwiększenie liczebności grzybów w porównaniu z kombinacją kontrolną. Na podstawie tych wyników można przypuszczać, że efekt „przeciwgrzybowy” w ryzosferze przy stosowaniu opryskiwania wiśni preparatami BoniProtect®forte i Miedzian 350 SC jest krótkotrwały.

Tabela 13. Ogólna ilość grzybów w glebie ryzosferowej wiśni

Kombinacja	Ogólna liczba grzybów (CFU) x 10 ³ w 1 g świeżej masy gleby	
	I termin 16-09-2013	II termin 21-10-2013
Kontrola	21,5	14,2
BoniProtect®forte	22,3	22,1
Miedzian 350 SC	13,7	16,2
Wywar ze skrzypu	35,6	69,0

Badanie mikroflory grzybowej wykazało różnicę w pomiędzy kombinacjami traktowanych preparatami do kombinacji kontrolnej (tab.13). Obniżenie populacji grzybów może być wytłumaczone mikostatycznym wpływem preparatów. Na podstawie wyników uzyskanych dla próbek obranych w I terminie stwierdzono najniższą populację grzybów w glebie pobranej spod drzew opryskiwanych Miedzianem 350 S.C. W kombinacji traktowanej preparatem BoniProtect®forte populacja grzybów była na takim samym poziomie jak w kombinacji kontrolnej. Natomiast wyraźne zwiększenie liczebności grzybów zaobserwowano w glebie pobranej z poletek opryskiwanych wywarem ze skrzypu. W drugim terminie oceny stwierdzono wyrównanie liczebności grzybów w populacjach we wszystkich kombinacjach, za wyjątkiem kombinacji z wywarem skrzypowym. Dla tej kombinacji zaobserwowano jeszcze większe zwiększenie liczebności grzybów w porównaniu z kombinacją kontrolną. Na podstawie tych wyników można przypuszczać, że efekt „przeciwgrzybowy” w ryzosferze przy stosowaniu opryskiwania wiśni preparatami BoniProtect®forte i Miedzian 350 SC jest krótkotrwały.

Dodatkowo, w ramach realizowanego zadania w 2013 roku, dwukrotnie pobrano liście do analiz z poletek doświadczalnych wiśni w obu sadach. Próbkę liści pobierano zgodnie z instrukcją „Ogólne zasady pobierania i transportowania próbek materiału roślinnego (liści, owoców) do analiz” opracowaną w ISK w Skierniewicach. Liście zrywano na obwodzie korony, na wysokości podniesionych rąk, ze zdrowych długich pędów z ich środkowego odcinka. Próbkę pobierano z 10 losowo wybranych drzew w każdej kombinacji doświadczalnej, zrywając po 10 liści z drzewa. Każda próbka ważyła około 100 gramów.

W pierwszym terminie liście z drzew ‘Dobreceni Bötermo’ i ‘Sabina z sadu w Dąbrowicach’ pobrano 18 czerwca, a z drzew w Nowym Dworze Parceli – 24 czerwca. Natomiast drugi termin pobierania liści w obu sadach przypadł na XX września. Analizy liści na zawartość składników mineralnych wykonano w Pracowni Badania Zanieczyszczeń Chemicznych IO w Skierniewicach. Szczegółowe wyniki badania ² prezentuje tabela 14.

Tabela 14. Zawartość składników mineralnych w liściach dwóch odmian wiśni pobranych z dwóch sadów ekologicznych.

Kombinacje	N	P	K	Mg	Ca	Cu
	% s.m.					mg/kg s.m.
SD Dąbrowice ‘Dobreceni Botermo’						
1. Kontrola	2,47	0,26	1,66	0,32	0,86	7,69
2. BoniProtect®forte	2,82	0,28	1,75	0,31	0,81	10,90
3. Miedzian 350 SC	2,84	0,27	1,76	0,28	0,75	334,00 ^{*)}
4. Wywar ze skrzypu	2,36	0,25	1,66	0,33	0,84	17,40

² Zawartość N oznaczono wg Dumas'a metodą konduktometryczną; Zawartość fosforu, potasu, magnezu, wapnia oznaczono metodą atomowej spektrometrii emisyjnej ze wzbudzeniem w plazmie indukcyjnie sprzężonej (ICP-OES); Zawartość miedzi oznaczono metodą atomowej spektrometrii emisyjnej ze wzbudzeniem w plazmie indukcyjnie sprzężonej (ICP-OES); Suchą masę oznaczono metodą wagową.

SD Dąbrowice ‘Sabina’						
1. Kontrola	3,08	0,31	1,81	0,32	0,79	13,90
2. BoniProtect®forte	2,65	0,28	1,46	0,31	0,74	11,30
3. Miedzian 350 SC	2,63	0,35	1,80	0,31	0,78	412,10 ^{*)}
4. Wywar ze skrzypu	2,70	0,32	1,72	0,33	0,83	12,00
ESD Nowy Dwór Parcela ‘Dobreceni Botermo’						
1. Kontrola	2,51	0,33	2,05	0,58	1,65	10,00
2. BoniProtect®forte	2,31	0,33	1,88	0,60	1,63	9,91
3. Miedzian 350 SC	2,30	0,40	2,13	0,59	1,56	625,10 ^{*)}
4. Wywar ze skrzypu	2,43	0,32	1,81	0,70	1,89	10,50

^{*)} wynik badania oznaczony gwiazdką znalazł się powyżej akredytowanego zakresu metody, który dla zawartości miedzi w materiale roślinnym i żywności pochodzenia roślinnego wynosi 20.0 mg/kg p.s.m.

Wyniki uzyskane dla próbek pobranych w pierwszym terminie wykazały, że liście zawierały optymalną zawartość podstawowych składników mineralnych, za wyjątkiem zawartości miedzi w liściach pobranych z drzew opryskiwanych preparatem Miedzian Ekstra 350SC. Liście pobrane z 9 letnich drzew w Nowym Dworze Parceli zawierały prawie 60 razy więcej Cu niż liście na poletkach kontrolnych. Natomiast zawartość miedzi w liściach opryskiwanych wywarem ze skrzypu i preparatem BoniProtect®forte była na poziomie liści z drzew kontrolnych. Nieco mniejsze „tylko” 40-krotnie większą zawartość miedzi w liściach pobranych z wiśni opryskiwanych preparatem miedziowym w porównaniu do liści z poletek kontrolnych stwierdzono w próbkach z 4-letnich drzew rosnących w SD Dąbrowice. Natomiast zawartość miedzi w liściach pobranych z drzew opryskiwanych BoniProtect®forte była na poziomie zbliżonym do liści pobranych z poletek kontrolnych.

Tabela 15. Zawartość składników mineralnych w liściach dwóch odmian wiśni z dwóch sadów ekologicznych pobranych w dniu 16 września.

Kombinacje	N	P	K	Mg	Ca	Cu
	% s.m.					mg/kg s.m.
SD Dąbrowice ‘Dobreceni Botermo’						
1. Kontrola	2,47	0,52	1,57	0,38	1,45	8,89
2. BoniProtect®forte	2,45	0,47	1,76	0,35	1,18	9,98
3. Miedzian 350 SC	2,47	0,21	1,64	0,44	1,52	206,90 ^{*)}
4. Wywar ze skrzypu	2,52	0,59	1,53	0,36	1,24	10,1
SD Dąbrowice ‘Sabina’						
1. Kontrola	2,72	0,39	1,81	0,30	0,93	8,90
2. BoniProtect®forte	2,57	0,85	1,74	0,35	1,20	7,70
3. Miedzian 350 SC	2,47	0,66	1,76	0,34	1,05	54,70
4. Wywar ze skrzypu	2,53	0,98	1,74	0,39	1,35	7,250
ESD Nowy Dwór Parcela ‘Dobreceni Botermo’						
1. Kontrola	2,44	0,54	1,50	0,47	2,00	7,36
2. BoniProtect®forte	2,37	0,62	1,48	0,52	2,26	7,35
3. Miedzian 350 SC	2,14	0,71	1,71	0,51	1,64	185,20
4. Wywar ze skrzypu	2,58	0,51	1,62	0,49	1,82	7,57

^{*)} wynik badania oznaczony gwiazdką znalazł się powyżej akredytowanego zakresu metody, który dla zawartości miedzi w materiale roślinnym i żywności pochodzenia roślinnego wynosi 20.0 mg/kg p.s.m.

Wyniki analiz próbek pobranych z obu sadów 16 września, wykazały dla każdej kombinacji doświadczalnej wyraźnie mniejszą zawartość miedzi w liściach (tab. 15). Różnice w zawartości tego składnika w liściach pochodzących z drzew opryskiwanych preparatem miedziowym w porównaniu do drzew kontrolnych były już „tylko” 20-25. Poziom miedzi w liściach opryskiwanych wywarem ze skrzypu i preparatem preparatu zawierającego

antagonistyczne drożdże *Aureobasidium pullulans* (BoniProtect®forte) był na podobnym poziomie jak w liściach z poletek kontrolnych.

Wytyczne dla praktyki sadowniczej

Wytyczne dla praktyki sadowniczej opracowane na podstawie badań prowadzonych w 2013 roku nt. „**Metody zastąpienia miedzi w ochronie upraw sadowniczych w rolnictwie ekologicznym**”:

- ❖ Traktowanie liści jabłoni, silnie porażonych parchem jabłoni w poprzednim sezonie, roztworem preparatu UG_{max} Użyźniacz Glebowy w stężeniu 0,3% wpływa na opóźnienie tworzenia się zarodników workowych w owocnikach grzyba *Venturia inaequalis* o co najmniej 3 tygodnie i wyraźne zmniejszenie liczby dojrzałych owocników. Zmniejsza się przez to potencjał infekcyjny grzyba i ułatwia ochronę przed parchem jabłoni w sadach prowadzonych zgodnie z zaleceniami produkcji ekologicznej owoców.
- ❖ Wykorzystanie w sadach jabłoniowych, prowadzonych metodami ekologicznymi, preparatu siarkowego Microthiol 80 WG w dawce 2,5 kg /1000 l wody/ha w programie ochrony według sygnalizacji może ograniczyć występowanie parcha jabłoni na liściach do 60%, a na owocach do około 40%.
- ❖ Zastosowanie wywaru ze skrzypu polnego (*Equisetum arvense*) 9-krotnie w sezonie wegetacyjnym w uprawie ekologicznej wiśni, mimo braku istotnego ograniczenia wystąpienia brunatnej zgnilizny drzew pestkowych i gorzkiej zgnilizny wiśni, może zmniejszyć nasilenie drobnej plamistości liści drzew pestkowych (efektywność 21,0 – 35,3%).
- ❖ Stosowanie w ekologicznej uprawie wiśni preparatu miedziowego Miedzian Extra 350 SC wykazuje bardzo dobrą efektywność w ograniczaniu nasilenia gorzkiej zgnilizny wiśni oraz drobnej plamistości liści drzew pestkowych. Działanie to nie było do tej pory wykazane w kraju ani zalecane do praktyki sadowniczej. Przy braku innych, dozwolonych do upraw ekologicznych środków ograniczających rozwój tych dwóch bardzo groźnych chorób, Miedzian Extra 350 SC może być stosowany w tym celu, do czasu wprowadzenia zakazu jego używania.
- ❖ Użycie wywaru ze skrzypu oraz preparatu zawierającego antagonistyczne drożdże *Aureobasidium pullulans* do ochrony wiśni przed chorobami na plantacji ekologicznej jest korzystniejsze niż stosowanie środków miedziowych, ponieważ preparaty te nie ograniczają tak znacznie ogólnej liczby bakterii w glebie, jak Miedzian Extra 350 SC. Odpowiednia liczba bakterii w glebie jest niezbędna dla prawidłowego rozkładu materii organicznej i uwalniania składników biogennych, potrzebnych roślinom do normalnego rozwoju.
- ❖ Zastosowanie w ochronie wiśni na plantacjach ekologicznych wywaru ze skrzypu polnego (*Equisetum arvense*) oraz preparatu zawierającego antagonistyczne drożdże *Aureobasidium pullulans* nie wpływa na zawartości podstawowych składników mineralnych w liściach.

Działalność szkoleniowa w 2013 roku.

- 24 maja – zajęcia terenowe dla studentów Wydziału Ogrodniczego SGGW w Warszawie dotyczące m.in. ekologicznej ochrony roślin sadowniczych, zrealizowane przez pracowników naukowych prowadzących doświadczenia w Ekologicznym Sadzie Doświadczalnym w Nowym Dworze Parceli.
- 6 czerwca - poradnictwo dla producentów owoców metodami ekologicznymi w ramach XVI Dnia Otwartych Drzwi w Sadzie Doświadczalnym IO w Dąbrowicach.
- 5 lipca – wykład dla doradców rolno-środowiskowych z zakresu ekologicznych metod produkcji owoców w na szkoleniu w CDR Oddział w Radomiu. Tematem wykładu była ochrona roślin sadowniczych przez chorobami.
- 11 września – organizacja i udział w V Warsztatach w Ekologicznym Sadzie Doświadczalnym IO w Nowym Dworze Parceli. Prezentacja wyników badań, m.in. z zakresu ochrony drzew wiśni metodami ekologicznymi.

- 12 października – przeprowadzenie na terenie Ekologicznego Sadu Doświadczalnego jednodniowych warsztatów dla rolników i doradców PODR w Szepietowie (Podlaskie) z zakresu ekologicznej produkcji sadowniczej.